

A kaposvári Szivárvány Kultúrpalotában vetítették le Iványi Marcell Örök hűség című kosztümös történelmi filmjét. A Szakrális Művészetek Hete programsorozatának egyik kiemelkedő eseménye volt a szeptember 22-i díszbemutató, melyet egy általam vezetett kerekasztal-beszélgetés követett. Ennek közlöm szerkesztett változatát.

– Hölgyeim és Uraim! Lehet, hogy most csöndben kellene maradnunk, hiszen nagyon nehéz megszólalni e katartikus film után. Vélhetően beszélgetőtársaimnak is, akik részt vettek az alkotófolyamatban, és már többször látták a kész művet.

Szent Ágoston 1600 évvel ezelőtt azt mondta: Isten azért teremtette a zenét, hogy emlékeztesse az embert szellemi hazájára. Ezt megtoldva talán egyetértenek velem abban, hogy az Örök hűség láttán is érezhettük e gondolat igazát, és sikerült viszszatalálnunk szellemi hazánkhoz. Ám ehhez olyan kiváló alkotók, művészek kellettek, mint amelyeneket láttunk-hallottunk. Hadd mutassam be mai vendégeinket: Dolhai Attila Jászai Mari-díjas énekes, színész, érdemes művész, az Örök hűség dalszövegírója, Cári Tibor színész, zenész, rendező, a temesvári Csiky Gergely Állami Magyar Színház zenei vezetője, az Örök hűség Uniter-díjas zeneszerzője, Lőrincz Attila, az Örök hűség vágója. Végül, de nem utolsósorban: Iványi Marcell rendező, producer, az Örök hűség rendezője.

Trianon traumája kibeszéletlen, s talán kibeszélhetetlen is. Talán emlékeznek Koltay Gábornak a 2000-es évek elején készített, a Velünk élő Trianon című, majdnem betiltott filmsorozatára, amelyben Glatz Ferenc történész professzor – jobb- és baloldalnak egyaránt üzenve –, azt mondta: nincs kibeszélve ez a téma. A pécsi kardiológus-író, Sárosi István Trianon a Nemzetközi Törvényszék előtt című könyvdramájában is ezt hozta közelünkbe a 100. évforduló kapcsán, csakúgy, mint a kaposvári Csiky Gergely Színházban a székesfehérvári Balett Színház által bemutatott Fantomfájdalom című koreográfia, de a Nemzeti Színházban most is műsoron van a Wass Albert Tizenhárom almafa című műve alapján született Vidnyánszky Attila rendezte előadás, amelyben Rátóti Zoltán bámulatos alakításában hallhatjuk gróf Apponyi Albert beszédét.

A Budapesti Operettszínház művészeivel Dolhai Attila Szétszakítottak címmel készített egy zenés drámát. Ez alapján született meg az Örök hűség című film. Az ötletelősor gondoltál arra, hogy egyszer itt beszélgetünk majd?

DOLHAI ATTILA: – Nem, de nagy öröm, hogy együtt lehetünk és beszélhetünk erről a történelmi eseményről. Ez az alkotás valóban színházi darabként indult; arra készült, hogy színházban bemutassák. Cári Tibivel elkezdtünk dolgozni, s arról töprengtünk, miként érdemes majd elmondani ezt a történetet. Azt éreztem, onnan kellene megközelíteni a témát, amit még nem láttunk, nem tudunk. Ami négy fal között történik a családban, a társadalom legkisebb sejtjében. Tehát kellett találni egy családtörténetet ebben a történelmi pillanatban, s erre nagyon alkalmasnak tűnt Dér Zoltán históriája. Miközben kutakodtam utána, számtalan katonatörténetet találtam, s próbáltam összefésülni azokat a dramaturgiai pontokat, amelyek vezethetik

a nézőt e történetben, és izgalmasnak és érdekesnek találják a nézők is. A temesvári szülők három fiának legidősebb tagja Dér Zoltán. Az ő naplója, beszámolója az alapja a történetnek. Fontos volt számomra, hogy félelmeinket levetkőzve beszéljünk Trianonról. Azt gondoltam, hogy nyíltan kellene beszélni arról, mi az, ami fáj, mi az, amit tragédiaként él meg egy ember, egy család. Számptalan családot ismerünk – én is a saját környezetemben –, akik érintettek Trianon kapcsán. Tehát a történet, a trauma mindenkié. Az motivált, hogy a fiatalok ne csak tankönyvekből olvassanak Trianonról, a szétszakítottaságról, és az én gyerekeim is megkérdőzzék: Apa, ez tényleg így történt? Ha megérintődnek a fiatalok, és érzik e fájdalom felszínét, akkor ez valóban fontos történelmi pillanat az új generációk életében is.

– *Briliánsan sikerült operettszínházi miliőbe vinni Trianont, de hogy sikerült olyan dalokat komponálni, amelyek kifejezik a tartalmat, nem sziruposak, sőt, né tán visszatetszést keltőek? Zöld utat kaptál a színházban, és egyenesen leültél zenét szerezni?*

CÁRI TIBOR: – Mielőtt zöld utat kapott volna a darab, leültünk beszélgetni, dolgozni, komponálni. Színpadi változatot terveztünk, de kiderült, hogy film is lehet belőle. A szöveget és a zenét mi hagytuk jóvá, Attilával egymásnak küldözgettük az anyagokat. Ezután kaptuk az ajánlatot, legyen ebből egy film.

– *És lett. Ez kegyelmi ajándék, hogy ennyire rímel egymásra a gondolatotok. Szöveg és dallam összeölekezése mellett megrendültséget és hihetetlen ösztönzést érzek, de nemcsak a dalszövegíró és a komponista egymásra találásában, hanem az egész film folyamán. Volt olyan pillanat, amikor úgy tűnt, mintha valaki súgna oda-fentről?*

CÁRI TIBOR: – Sorsszerű, hogy ez a film története, lévén, hogy én Temesváron élek. Dolhai Attilát nem ismertem előtte, ám küldött egy telefonüzenetet, hogy beszéljünk, és ekkor kezdtem el tájékozódni, ki is Attila. Azt tudtam, hogy remek művész, de engem az érdekelt, milyen ember. Véleményeket hallgatva azt kaptam, amit vártam: nemcsak tehetséges énekes színész, hanem értékes ember is. Éreztem, nincsenek véletlenek...

– *Az ateisták vallása a véletlen! Attila, hogy találtál rá a zeneszerzőre, akivel – úgy tudom – az egyik dal kapcsán mindketten meglepődtetek, hiszen Te még csak nagyjából voltál kész a szöveggel, és amikor megérkezett a zene, az mégis szinte tökéletesen passzolt a szövegre, s fordítva. No, ez sem volt véletlen...*

DOLHAI ATTILA: – A pandémia előtt találkoztunk, aztán mindketten elkezdtünk dolgozni. Az egyes szövegötleteket átküldtem Tibornak, aki elkészítette a dalt, anélkül, hogy egyeztetünk volna, milyen ritmusú, hány szótagú legyen –, és kiderült, csupán két-három szótagot kellett változtatni. A lányoknak mondtam is: „Figyeljete, ez nem létezik!” A forgatásokon is ezt éreztem egyébként. De visszatérve még Tiborra: amikor kerestem, ki lesz a dalok komponistája, Tiborról kiderült, a pandémia ideje alatt azzal foglalta le magát, hogy minden nap talált egy képet, és ehhez komponált valamit. Nem volt megállása a zenében és az alkotásban. Szabadon

dolgoztunk, és nem osztottuk meg senkivel a közös munkánk alakuló eredményét. Amikor már hallgatható állapotba került, akkor mutattuk be a Budapesti Operettszínház főigazgatójának, Kiss B. Atillának.

– *Hogy lett a Szétszakítottak címűből Örök hűség, az operettszínházi darabból pedig film? Marcell, ti egyébként ismertétek egymást?*

IVÁNYI MARCELL: – Igen, ismertük, Gyergyószentmiklóson találkoztunk, valamikor 2008 és 2010 között.

– *És honnan a film ötlete?*

IVÁNYI MARCELL: – Lett rá pénz. 158 millió forint.

– *Akkor ez elég alacsony költségvetésű film.*

IVÁNYI MARCELL: – Igen, alacsony, másfél milliárdból is könnyedén meg lehetett volna csinálni, de én tudom, mi mire ment el, hiszen én voltam a producer. Azt is tudtam, 11 nap alatt ez örült vállalkozás. Egyébként ebben is kaptunk segítséget az égiektől; időjárásban, emberekben, stábben, helyzetekben, ötletekben, színészekben, gondolatokban, energiában, de én tisztában voltam azzal, hogy mindez így lesz. Ezt a filmet meg kellett csinálnunk, s ez végig védve lesz.

– *Ez is egyféle szent megszállottság kérdése. Nyilván minden alkotás az kell legyen...*

IVÁNYI MARCELL: – Én ezt kapcsolódásnak nevezem az égiekkel. Ne az egoja vezérelje az embert, hanem legyen folyamatosan kapcsolatban az égiekkel, ez a legfontosabb, valamint az, hogy ne befolyásoljon semmilyen önös érdek abban, amit csinállok.

– *És hogy jött a képbe a MÁV mint szponzor?*

DOLHAI ATTILA: – Az Operett Színház és a MÁV között van egy együttműködés, s amikor felmerült a vasút kérdése, akkor döntöttünk úgy, forgassunk a Vasúttörténeti Parkban.

IVÁNYI MARCELL: – Magyarországon igen kevés olyan vasútállomás van, ami úgy néz ki, mint 150 évvel ezelőtt. Találtam a neten kicsi vasútállomásokat, ahol az öreg Varga bácsi énekelhetne, még a vágónkat, Lőrincz Attilát is megkértem, fotózza le és küldje el nekem a toponári állomásépület képét...

– *Hadd vessem közbe, hogy azért a kaposvári vasútállomás sem túl régóta ilyen szép. Hogy lett a Szétszakítottakból Örök hűség?*

IVÁNYI MARCELL: – Sokáig mi is megtartottuk munkacímként, de aki akarta, a YouTube-on megnézhetette mindazt, amit Dolhai Attilaék rögzítettek telefonon 2020-ban. Én azt gondoltam, ne ugyanez legyen a film címe is, keressünk egy másik formátumot! Ők megírták színpadra, készült egy videó-film, most pedig egy mozifilm, de visszatérünk aztán majd színpadra is. Így kezdtünk el gondolkodni az új címen.

LŐRINCZ ATTILA: – 10–11 név is felvetődött, de szerintem ez lett a jó választás.

DOLHAI ATTILA: – Nem adtam könnyen magam, mert a *Szétszakítottak* cím is isteni sugallat. Egy vasárnapi szentmisén, amikor József atya prédikált, beugrott: *Szétszakítottak*. Á, megvan, ez lesz a címe – lelkesedtem, de azért is szerencsés az

Örök hűség mint filmcím, mert ebben a változatban arról is szól: nem akarom odaadni a hűségemet akárkinek. Nagyon erősen erről szól... , hogy hűek maradunk hazánkhoz, családukhöz, a Jóistenhez. Találó cím, van dramaturgiai súlya, üzenete, ami nem felhőtlenül pozitív üzenet...

IVÁNYI MARCELL: – Többen jelezték: édeskés, én mégis úgy érzem, az ember saját magának, saját lelki szellemi útjának, hazájának képes örök hűséget fogadni. Hűségesnek kell lenni a munkához is.

– *Attilát mint vágót kérdem: mennyire sikerült konszenzusképesnek lenned, hogy a művészekkel, az operatőrrel, a rendezővel az jöjjön ki végeredményként, amit valóban szerettetek volna?*

LŐRINCZ ATTILA: – Szerintem az alkotás mindig közös; nincs olyan, hogy én eldöntöm. A „tápláléklánc” csúcán álló rendezővel kell mindent eldönti, de ez a vágó esetében olykor talán megfordulhat. Egyszer Marcellel dokumentumfilmen dolgoztunk együtt, s jómagam is kételkedve fogadtam a szokatlan filmötletet, de jó, hogy belevágtunk; ezt a filmet meg kellett csinálnunk...

– *Tudatos szándék vezérelt benneteket, hogy a Budapest-központú filmkészítést, a fővárosból vidékre, Somogyba irányítottátok? A tabi kötődésű Péterffy Máté is csatlakozott hozzátok a hang kapcsán, egy Deseda-parti vágószobában zajlott a vágás, és a fekete-fehér alkotás arculatához a bárdudvarnoki Szappanos Ádám is sokat hozzatott. Jó ezzel szembesülni, mivel a fővárosi „vízfejűség” még ma is érzékelhető.*

IVÁNYI MARCELL: – Igen, ez tudatos. Jobban szeretek Attilánál vágni a Desedán, családi környezetben, mint Budapest belvárosában. Bárdudvarnokon is ezért érzem jól magam. Azt látom, hogy nekünk van Pécsünk, Veszprémünk, de valahogy mintha nem vennénk róluk tudomást. Több mint 10 éve volt Pécs Európa Kulturális fővárosa, de úgy vélem, mintha nem menne oda vissza az energia...

– *Feleséged, a Kossuth-díjas Bozsik Yvette és te is dolgoztok a Pécsi Balettel közösen. Tényleg, megy még az ÁdámÉva, amit te rendeztél?*

IVÁNYI MARCELL: – Már nem, csak Budapesten a Táncszínházban. Szerintem a Pécsi Balett nincs kihasználva, csakúgy, mint a Győri vagy a Szegedi Balett, és ez igazságtalan.

– *Nem tudom, szabad-e ilyet kérdezni, hiszen az egész film a saját gyereketek, de: kinek, melyik rész a legkedvesebb?*

DOLHAI ATTILA: – Az idős Varga dala a vasútállomáson; ez az egyik szívemhez találó alkotás, de Ibi és Miklós párosa is, amikor búcsúznak az állomáson, no meg ahogy a „Lesz még ez a föld”-et énekli a fiú.

CÁRI TIBOR: – Az egyik kedvencem nekem is a vasútállomási duett, feláll a szőr a hátamon; megható, sokadik vetítés után is erős számomra. És nagyon szeretem Ibolya dalát a temetőben.

– *Ott, a pléhkrisztusnál?*

CÁRI TIBOR: – Igen, de a film végét is kedvelem.

– *Amikor megmutatjátok együtt is magatokat színesben...*

LŐRINCZ ATTILA: – Az öreg Varga dala kezdetben még Csucusu dalaként futott; nekem ez a legmeghatóbb.

IVÁNYI MARCELL: – Nekem is, ráadásul a forgatókönyvből először kihagytuk, de valami csoda folytán rájöttünk: ez nem maradhat ki, s nagyon örültünk, hogy így döntöttünk. Egyébként amerikai díszletnél énekel a fiát hazaváró, idősödő apa. A díszlet valahogy ott maradt, a MÁV meghagyta. Engem a vége, a Szeress, Magyarország is megrendít, ahányszor látom-hallgatom, mindig összeránt. Amikor a finálé témájáról beszélgettünk, rögtön eldőlt: ez lesz az.

– *Nem beszéltünk még a kissrác, Németh Marcell bámulatos alakításáról, amely nagyszerű képességekre vall. Mennyire volt fegyelmezett ez a kiskölk?*

IVÁNYI MARCELL: – Németh Ákos drámaíró írta a film forgatókönyvét. Az ő gyermeke Marcell. 10–12 kamasz jött el a castingra. Jól játszottak valamennyien, de ennek a srácnak a tekintetében, az egész lényében, a jelenlétében benne van a távlat, egy magasabb szint. Folyamatosan kapcsoltban volt mindennel, mindenkivel, amit csinált, az nagyon rendben volt.

– *Mindenki rendben volt...*

IVÁNYI MARCELL: Tulajdonképpen igen. Egy forgatás 5 órakor kezdődik, korán reggel, és este 6-ig tart. Ráadásul télen forgattunk. Marcell sokat ásítózott, sokat aludt a díszletben, nagyon jó fej volt. Most jön velünk Temesvárra; abba a piarista gimnáziumba, ahol Dér Zoli bácsi érettségizett, akinek a történetet köszönhetjük.

– *Ha el tudtok menni Temesvárra, meg majd a további határon túli területekre, Kaposvárra, Somogyba is vissza tudtok jönni? Ezt a filmet minél több felsős diáknak, középiskolásnak, egyetemistának látnia kellene...*

IVÁNYI MARCELL: – Bármikor nagyon szívesen érkezünk, pályázunk is erre, szívesen hozunk magunkkal színészvendégeket, de a filmet is örömmel odaadjuk az iskoláknak.

– *Fontos misszió lenne, hiszen az ember bele sem gondol azokba a helyzetekbe, amit a film is bemutat, hogy a szerelmespár a kalauztól tudja meg, egykori magyar országrészek hova kerültek a trianoni döntés hatására, vagy: a családtagok vándorkomikusként tudtak csak átjutni az ország egyik feléből a másikra – ez a jelenet egyébként nekem nagyon kedves –, de arról sem nagyon volt tudomása az átlagembernek, hogy sokan – éppen hűségük kifejezéséeként – inkább a vagonlétet választották, mintsem aláírjanak Romániának...*

LŐRINCZ ATTILA: – Érdekes volt azt is látni, amikor az egyik fűtő – akit nem színész játszott –, miközben lapátolta a szenet, azt mondta társának: ebből még bajunk lehet...

– *Én amiatt is megemelem a kalapomat a rendező előtt: hogy nem engedte levétíteni az Örök hűséget a veszprémi Magyar Mozgókép Fesztiválon, ahova beválogatták...*

IVÁNYI MARCELL: – Valóban versenyeztetni akarták, de én azt mondtam, ez a film ne versenyezzen! Többen próbáltak rábeszélni, de hajthatatlan voltam ez ügyben. Egyébként is ez a versengés a színházak és a filmek, filmesek között...

– Erről Eperjes Károly Kossuth-díjas színész-rendező is tudna mesélni... Itt, a Szivárvány Kultúrpalotában is bemutatták Szamóca legújabb filmjét, a Magyar Passiót, amelyben nemcsak főszerepet játszott, hanem ő volt a rendezője is. A Magyar Mozgóképfesztivál előzsűrije őt díjra is jelölte a filmet, ám az végül egyetlen egyet sem kapott. Csák János kulturális miniszter meglepődött ezen... No de, visszatérve az Örök hűségre; milyen volt az eddigi visszhangja? Szembesültetek-e fanyalgással, negatív vagy pozitív kritikával?

IVÁNYI MARCELL: – Az Operett Színházban volt egy közös bemutató, a nézők láthatták a Duna és a Duna Word Televízió, Veszprémben és Szombathelyen is levetítettük, most pedig itt vagyunk.

CÁRI TIBOR: – Az embereket meglepi ez az alkotás, mert mindenki egy történelmi filmre számított, de arra nem, hogy egyszer elkezd valaki énekelni. A visszajelzések azt igazolták: megfogta a nézőket az Örök hűség.

– *Hölgyeim és Uraim! Nagyon köszönöm beszélgetőtársaimnak, az alkotóknak, hogy megosztották velünk gondolataikat, Önöknek, kedves közönség, a türelmüket és megtisztelő figyelmüket. Úgy vélem, az Örök hűség újabb lépést tett Trianon megértéséhez, és újszerű módon irányította rá a figyelmet e fájdalmas témára. Engedjék meg, hogy Babits Mihály: Hazám! című versének egy részletével búcsúzzam el Önöktől:*

„Epilóg”

Mégis, lelkem, szeressed hazámat!
Nem neked való az úr hidegje!
Itt a glóbus, a meleg szigetke
s lélekágya szent Európának.
Soha el nem hagyhatod hazámat;
útjaidat akármerre bolygod,
egy országot hordozol magaddal,
veled jön egy makacs íz, egy halk dal
viszed, mint a kárhozott a poklot;
de halálig, mint ki bűn között él,
várja híven az Éden sugáros
türelme: úgy vár reád a város
és a kis ház, melyben megszületté.